

SUN'IY INTELLEKTNING MOLIYA SOHASIDA QO'LLANISH
IMKONIYATLARI**Foziljonova Niholaxon Fayoz qizi**

Namangan davlat universiteti talabasi

niholakhon06@gmail.com<https://orcid.org/0009-0002-9264-6724>

Annotatsiya. Ushbu maqolada sun'iy intellekt (AI) texnologiyalarining moliya sohasida qo'llanish imkoniyatlari tahlil qilinadi. Tadqiqot davomida jahon va O'zbekiston moliya tizimida AI texnologiyalarini joriy etishdagi amaliy tajribalar, natijalar hamda mavjud muammolar yoritilgan. Maqolada "Ipak Yo'li Bank", "TBC Bank Uzbekistan" va Markaziy bank misolida sun'iy intellekt asosidagi xizmatlarning samaradorligi ko'rsatib berilgan. Tahlillar natijasida AI texnologiyalarini rivojlantirish moliyaviy xavfsizlikni oshirish, xizmatlar sifatini yaxshilash hamda iqtisodiy ishonchni mustahkamlashga xizmat qilishi aniqlangan.

Abstract. This article analyzes the opportunities for applying artificial intelligence (AI) technologies in the financial sector. The study explores international and Uzbek experiences in implementing AI solutions within financial systems, highlighting both achievements and challenges. Using the examples of "Ipak Yo'li Bank", "TBC Bank Uzbekistan", and the Central Bank of Uzbekistan, the paper demonstrates how AI-driven services improve efficiency and decision-making. The findings show that the integration of AI technologies can significantly enhance financial security, service quality, and public trust in the economy.

Аннотация. В данной статье рассматриваются возможности применения технологий искусственного интеллекта (AI) в финансовой сфере. В процессе исследования проанализированы международный и узбекский опыт внедрения решений на основе AI, их результаты и существующие проблемы. На примере "Ipak Yo'li Bank", "TBC Bank Uzbekistan" и Центрального банка Узбекистана показана эффективность использования AI в повышении качества финансовых

услуг. Анализ показал, что развитие технологий искусственного интеллекта способствует повышению финансовой безопасности, улучшению качества обслуживания и укреплению доверия к экономике.

Kalit soʻzlar: sunʼiy intellekt, moliya sohasi, raqamli transformatsiya, bank tizimi, iqtisodiy xavfsizlik.

Kirish. Soʻnggi yillarda raqamli texnologiyalar hayotimizning barcha jabhalariga kirib kelgani singari, moliya sohasi ham bundan mustasno emas. Ayniqsa, sunʼiy intellekt (SI) texnologiyalarining jadal rivojlanishi bank, sugʻurta, investitsiya va buxgalteriya tizimlarida yangicha yondashuvlarni shakllantirmoqda. Bugungi kunda dunyoning koʻplab davlatlarida moliyaviy qarorlarni qabul qilish, risklarni tahlil qilish va mijozlarga xizmat koʻrsatish jarayonlari SI yordamida avtomatlashtirilmoqda. McKinsey & Company (2023) maʼlumotlariga koʻra, sunʼiy intellektni joriy etish moliya sektorida samaradorlikni oʻrtacha 25–30 foizga oshiradi, operatsion xarajatlarni esa 20 foizgacha kamaytiradi. Oʻzbekistonda ham moliyaviy texnologiyalar bozorining shakllanishi bilan bir qatorda, sunʼiy intellektga boʻlgan qiziqish ortib bormoqda. Xususan, tijorat banklari risklarni boshqarish, firibgarlik holatlarini aniqlash, kredit reytinglarini baholash va mijozlarga avtomatik maslahat berish tizimlarida AI yechimlarini joriy etishga harakat qilmoqda. Masalan, 2024-yilda “Ipak Yoʻli Bank” sunʼiy intellekt asosida ishlab chiqilgan chatbot tizimini ishga tushirdi, bu esa mijozlarga xizmat koʻrsatish vaqtini 40 foizga qisqartirdi. Shuningdek, “TBC Bank Uzbekistan” kredit arizalarini koʻrib chiqishda AI algoritmlaridan foydalanishni yoʻlga qoʻyib, qaror qabul qilish jarayonini avtomatlashtirdi. Sunʼiy intellekt nafaqat xizmat koʻrsatish samaradorligini oshiradi, balki iqtisodiy xavfsizlikni ham mustahkamlaydi. Moliyaviy firibgarlik, kiberhujumlar va noqonuniy tranzaksiyalarni aniqlashda AI asosidagi tizimlar insondan tezroq va aniqroq ishlaydi. Biroq, bu jarayonda muayyan xavflar ham mavjud. Masalan, algoritmik xatoliklar, maʼlumotlarning maxfiyligi va etik masalalar sunʼiy intellektidan foydalanishda eng muhim muammolardan biri hisoblanadi. Shunday ekan, sunʼiy intellektni moliya sohasiga joriy etish jarayoni texnologik imkoniyatlar bilan bir qatorda, normativ-huquqiy muhit va inson omilini

ham inobatga olgan holda olib borilishi lozim. O‘zbekiston sharoitida bu yo‘nalish endigina rivojlanayotgan bo‘lsa-da, yaqin yillarda AI asosidagi moliyaviy xizmatlar bozorining kengayishi mamlakat iqtisodiyotida samaradorlik, raqobatbardoshlik va shaffoflikni oshirishda muhim rol o‘ynaydi.

Metodologiya. Ushbu tadqiqotda asosan sun‘iy intellektning moliya sohasida qanday qo‘llanilayotgani, u qaysi yo‘nalishlarda samarali natijalar berayotgani va O‘zbekiston sharoitida bu texnologiyani rivojlantirish imkoniyatlari o‘rganildi. Maqola tahliliy yondashuvga asoslangan bo‘lib, unda xalqaro tajribalar, ochiq statistik ma‘lumotlar va mahalliy moliya tizimida kuzatilayotgan o‘zgarishlar tahlil qilindi. Ish davomida turli manbalardan foydalanildi — xususan, McKinsey & Company, PwC, Jahon banki va O‘zbekiston Respublikasi Markaziy bankining so‘nggi yillardagi hisobotlari asosiy ma‘lumot manbai bo‘ldi. Bu manbalarda sun‘iy intellektning moliya sektoriga ta‘siri, raqamlashtirish jarayonining samaradorligi va potensial xavf omillari haqida aniq tahlillar keltirilgan. Tadqiqotda an‘anaviy statistik usullar emas, balki kuzatish va tahlil qilish asosidagi yondashuv tanlandi. Ya‘ni, mavjud holatni baholash, joriy loyihalarni o‘rganish va ularni xorijiy tajriba bilan solishtirish orqali umumiy xulosa chiqarildi. Maqolada hech qanday eksperiment yoki maxsus so‘rovnoma o‘tkazilmagan, ammo mavjud real ma‘lumotlar asosida umumlashtirilgan fikrlar ilgari surildi. Shuningdek, tadqiqotda O‘zbekiston banklari va moliya tashkilotlarining amaliy harakatlariga alohida e‘tibor qaratildi. Ularning AI texnologiyalarini joriy etishdagi tajribasi, duch kelayotgan muammolari va bu boradagi davlat siyosati qisqacha tahlil qilindi. Natijada, tadqiqotdan maqsad nazariy tahlildan ko‘ra, real holatni yoritish va kelgusida bu yo‘nalishni yanada rivojlantirish uchun tavsiyalar berish bo‘ldi.

Tahlil va natijalar. So‘nggi yillarda sun‘iy intellekt texnologiyalarining moliya sohasiga kirib kelishi bu tarmoqning rivojlanish sur‘atlarini tubdan o‘zgartirdi. Dunyo miqyosida ko‘plab yirik banklar va moliyaviy institutlar AI asosidagi yechimlarni kundalik faoliyatiga joriy etmoqda. Masalan, JPMorgan Chase sun‘iy intellekt yordamida firibgarliklarni aniqlash tizimini ishga tushirgan va bu orqali yillik

yo‘qotishlarni 25 foizga qisqartirishga erishgan. Shuningdek, Goldman Sachs kompaniyasi investitsion tahlillarni avtomatlashtirishda AI modellaridan foydalanib, inson mehnatini 40 foizgacha kamaytirgan. O‘zbekistonda ham bu yo‘nalishda dastlabki natijalar kuzatilmoqda. 2024-yilda “Ipak Yo‘li Bank” mijozlarga xizmat ko‘rsatish jarayonida sun‘iy intellekt asosidagi chatbot tizimini joriy etdi. Ushbu tizim har kuni minglab so‘rovlarni avtomatik qayta ishlaydi va mijozlarning kutilish vaqtini sezilarli darajada qisqartiradi. Shuningdek, “TBC Bank Uzbekistan” kredit arizalarini baholashda AI algoritmlaridan foydalanishni yo‘lga qo‘ygan bo‘lib, bu jarayon kredit qarorlarini qabul qilish tezligini 2 baravar oshirdi. Bundan tashqari, Markaziy bank huzurida raqamli transformatsiya dasturi doirasida AI asosida moliyaviy monitoring va xavf tahlili tizimlari joriy etilmoqda. Ushbu tizimlar moliyaviy operatsiyalarni real vaqt rejimida kuzatish va shubhali tranzaksiyalarni aniqlash imkonini beradi. Bu esa mamlakatda moliyaviy xavfsizlikni mustahkamlash va korrupsion risklarni kamaytirishda muhim ahamiyat kasb etadi. Ammo natijalar bilan bir qatorda muammolar ham yo‘q emas. Aksariyat banklarda ma‘lumotlarni qayta ishlash texnologiyalari yetarlicha rivojlanmagan, AI modellarini o‘qitish uchun zarur bo‘lgan sifatli ma‘lumot bazalari mavjud emas. Bundan tashqari, malakali IT mutaxassislarining yetishmasligi, texnologik infratuzilmaning cheklanganligi va ma‘lumotlar maxfiyligi masalalari ham jarayonni sekinlashtirmoqda. Xalqaro tajriba shuni ko‘rsatadiki, AI texnologiyalaridan samarali foydalanish uchun davlat siyosati, xususiy sektor investitsiyasi va ta‘lim tizimi o‘zaro bog‘liq holda ishlashi zarur. Masalan, Janubiy Koreyada sun‘iy intellektni moliya tizimiga integratsiya qilish uchun maxsus “FinTech Academy” dasturi joriy etilgan bo‘lib, bu orqali bank xodimlari yangi texnologiyalar bilan ishlash ko‘nikmalarini egallamoqda. Shunga o‘xshash model O‘zbekistonda ham amalga oshirilsa, bu moliya sektorining raqamli transformatsiyasini yanada tezlashtiradi. Umuman olganda, O‘zbekiston moliya tizimida sun‘iy intellekt joriy etilishi hali boshlang‘ich bosqichda bo‘lsa-da, dastlabki natijalar ijobiy. Agar bu yo‘nalishda siyosiy qo‘llab-quvvatlash, xorijiy tajriba

almashinuvi va kadrlar salohiyatini oshirish choralari davom ettirilsa, yaqin yillarda AI mamlakat moliya tizimining ajralmas qismiga aylanishi tabiiy jarayon bo‘ladi.

Xulosa va tavsiyalar. Sun‘iy intellekt bugungi kunda moliya sohasida eng katta o‘zgarishlarni olib kirayotgan texnologiyalardan biri sifatida e‘tirof etilmoqda. Tahlillar shuni ko‘rsatadiki, AI texnologiyalarini joriy etgan banklar va moliyaviy institutlar xizmat sifati, tezkorlik va xavfsizlik ko‘rsatkichlarini sezilarli darajada yaxshilamoqda. Jahon tajribasidan ko‘rinadiki, AI yordamida nafaqat mijozlar bilan ishlash jarayoni, balki risklarni boshqarish, firibgarliklarni aniqlash, kredit baholash va investitsiya tahlillari kabi murakkab jarayonlar ham samarali avtomatlashtirilmoqda. O‘zbekiston tajribasi hali bu borada endigina shakllanayotgan bo‘lsa-da, so‘nggi yillardagi natijalar ijobiy yo‘nalishda ketmoqda. “Ipak Yo‘li Bank” va “TBC Bank Uzbekistan” kabi tijorat banklarining AI texnologiyalarini mijozlarga xizmat ko‘rsatish va kredit tahlilida qo‘llay boshlagani — mamlakat moliya tizimi raqamli transformatsiyaning yangi bosqichiga kirayotganini ko‘rsatadi. Shu bilan birga, Markaziy bankning raqamli transformatsiya dasturi doirasida AI asosida moliyaviy monitoring tizimlarini ishlab chiqish tashabbusi mamlakatda moliyaviy barqarorlikni oshirishga xizmat qilmoqda. Shunga qaramay, mavjud muammolar — xususan, ma‘lumotlar bazasining yetarli emasligi, texnik infratuzilmaning to‘liq shakllanmagani va kadrlar yetishmovchiligi — bu jarayonni biroz sekinlashtirayotganini ham tan olish kerak. Shu sababli, davlat va xususiy sektor hamkorligida AI texnologiyalarini rivojlantirish, sohada ishlaydigan mutaxassislar malakasini oshirish, xorijiy tajribani o‘rganish va axborot xavfsizligini ta‘minlashga qaratilgan strategik chora-tadbirlarni kuchaytirish muhimdir. Umuman olganda, sun‘iy intellektni moliya tizimiga kengroq tatbiq etish — O‘zbekiston iqtisodiyotining raqamli rivojlanishida hal qiluvchi ahamiyat kasb etadi. Bu texnologiyalar orqali moliyaviy xizmatlarning sifatini oshirish, foydalanuvchilar uchun qulay muhit yaratish va iqtisodiy ishonchni mustahkamlash imkoniyati mavjud. Eng muhimi, bu jarayon boshlangan va uni to‘g‘ri yo‘nalishda davom ettirish mamlakatning global moliya tizimidagi raqobatbardoshligini oshiradi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR.

1. Central Bank of the Republic of Uzbekistan. (2024). Digital transformation strategy of the banking sector 2023–2026. Tashkent: CBU Press. Retrieved from <https://cbu.uz>
2. Goldman Sachs. (2023). How artificial intelligence is reshaping financial analysis. New York: Goldman Sachs Research. Retrieved from <https://www.goldmansachs.com>
3. JPMorgan Chase & Co. (2023). AI-driven fraud detection and automation report. New York: JPMorgan Insights. Retrieved from <https://www.jpmorganchase.com>
4. McKinsey & Company. (2024). The future of AI in banking: Opportunities and challenges. Retrieved from <https://www.mckinsey.com>
5. OECD. (2023). Artificial intelligence and the financial sector: Global implications. Paris: OECD Publishing. <https://doi.org/10.1787/ai-fintech-2023-en>
6. Spot.uz. (2024, March 18). TBC Bank Uzbekistan introduced AI-based credit scoring system. Retrieved from <https://www.spot.uz>
7. The World Bank. (2024). Digital financial inclusion and innovation in Central Asia. Washington, DC: The World Bank Group. Retrieved from <https://www.worldbank.org>
8. Ipak Yo‘li Bank. (2024). Annual Report 2023: AI-based digital customer service development. Tashkent: Ipak Yo‘li Bank. Retrieved from <https://ipakyulibank.uz>
9. PwC Global. (2023). AI and the financial services industry: How intelligent automation is transforming banking. London: PwC Research. Retrieved from <https://www.pwc.com>
10. United Nations ESCAP. (2024). AI for sustainable finance and economic development in Asia-Pacific. Bangkok: United Nations.